կեանք, Օրէնք փայելուչ կենցաղավարութեան (1871), Ուրուագիծ ոգւոյ և ընթացից Մխիթարեանց Միաբանութեան Վենետիկոյ (Բ. տիպ 1876, որուն Ա. տիպը Բարիզ՝ 1858ին): Այնուհետեւ դպրատուն և տպագրատուն կը գոցուին:

371-373. **ԹԻՖԼԻՍ**ի մէջ իրենց կը հիմնէ Խալիպեան տպարանի գրաշարներէն ՏԷՐ-ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ որ կը հրատարակէ. — Խրիմու Հայոց լեզուով առակներ, Ի սէր հայրենեաց, Աղաւնեակ (1875), Նոր ազգ. երգարան (1878), Երուսաղէմի Հայոց ազգ. վանուց մասին տեղեկութիւն, Աղօթագիրք, Բանալի գիտութեան ռուս լեզուի (1883), Փունջ իմաստալի բանից (1886), Վէպեր և պատկերներ, Բառարան հայ-ռուս (հեղինակ՝ ինքը) 1889: ** ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱԿՑԻՕՆԵՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.ը 1898ին տպած է Ռ. Բերբերեանի Հայոց նորագոյն բանաստեղծները: ** ԴՈՆՈԿԱՅԱ ՐԷՉ տպարանէն 1906ին լոյս ընծայուած են Ընկեր, մի՛ դաւաճանիր, Խարուած յոյսեր: — Դարձեալ, Ռոստովի մէջ տպուած են 1896-7ի **Օրացոյց**ներ:

374-378. **ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՕԼ** քանի մը Հայու տպարաններ բացուած են՝ **1876**էն սկսեալ. — Գ. Մ. ՍԱՆՈՅԵԱՆՑ, որուն տպածներէն յիշենք. Սկզբունք երկրաչափութեան, Հիմնական . . . կանոններ, Աշըղ Ղարիբի հէքեաթը, Ծոցի բառգիրք ռուս. հայ., Օլիվէր, **Շիրակ Օրացոյց** (1901-2): ** ԱԲՐ. Մ. ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ՝ **1892**էն սկսեալ տպած է Բանաստեղծութիւններ, Արիստակէսի Լաստիվերտացւոյ Վրդ. Հայոց Պատմ., Այբբենարան հայ-ռուս., Ճշմարտութիւնը չի մեռնում, Պառաւաշունչ (1911) ևն. ևն.: ** ՍՏԵՓԱՆԵԱՆՑ **1901**էն սկսեալ տպած է Առողջապահական նուէր նորատի կանանց ևն.: ** ՅՈՎՀ. ԱՓԻՆԵԱՆՑ (ապա ՇԻՐԱԿ)ի 1903էն սկսեալ տպածներէն թուենք Բանաստեղծութիւններ, Շիրակ **Օրացոյց**ներ (1903-12), Խիկաֆար, Վերածնութեան մեղեդիներ, ևն.: ** Յ. ՂԱՍԱՊԵԱՆ 1905էն սկսեալ տպած է Նորահաս օրիորդներին բարեկամական խորհուրդ, Լրտես (1906) ևն.: — Իսկ Աղեքսանդրապօլի թերթերէն յիշենք Ախուրեան, ժայռ. և Արագած:

379-389. **ԲԱՔՈՒ** 1864ին հիմնուած է ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.ը որ իր տպարանն ունեցաւ 1872ին՝ Էնֆիաճեանի տառերով, ուրկէ լոյս ընծայուած գիրքերէն յիշենք Գօշ Մխիթարի, Ողոմպիանու և Եզովպոսի ընտիր առակները (1878): ** Մ. Բ. ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆՑ տպած է Մի կարիլ արիւն (1885), Տեղեկագիր, Երկու վէպիկներ, ևայլն: ** ԳԻԻԼԲԱԶԱՐԵԱՆ տպած է Արեւելեան գրոյց (1894), Զարլզ-Դարվին, ևն.: ** Մ. Թ. ՇԱՀԲԱԶԵԱՆ 1897էն սկսեալ տպած է Սունկի, Փոքրիկ լորտի պատմութիւնը, Վերջին օրերս Սախալինում (1910): ** ԵՂԲ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ տպած է կորցած բախտ (1899), Սոխակ Հայաստանի (1902), Բոյրը: ** Հ. Մ. ԵՐԵԽԱՆՅԵԱՆ տպած է Հին-Նոր երգուկներքերից (1902), Ինչպէ՛ս իրականացնել ազգութիւնների հաւասարութիւնը ևն.: ** Մ. ԱՆՏՕՆԵԱՆՑ 1903ին տպած է Անտոնիոսի «Լեհաստանի Հայերի պատմութեան վերջին երեսը»: ** «ԱՐՕՐ» տպած է Հայերը Տաճկաստանում (1903) ևն. ևն.: ** «ՏՐՈՒԴ» տպած է Կիրակնօրեայ դպրոցներ (1906), Բանաստեղծութիւններ: ** ԷԼԵԿՏՐԱԿՕ 1909ին տպած է Ի՞նչ բան է Զէմստվօն: ** «ԲԱԳՈՒ» թերթի տպարանէն 1910ին լոյս ընծայուած են Արտաշէս Բ., Ժողովուրդը ժողովրդեան Լեկեներու մէջ: — Բագուի մէջ վերջերս սկսած է հրատարակուիլ **Նոր Խօսք** թերթը:

390-395. **ԵՐԵՒԱՆ**ի մէջ առաջնութիւնն ունի ՊՍԱԿ թերթի (խմբ. Տ. Կ. Վասակ Պապաջանեան) տպարանը (1880-3) ուրկէ լոյս ընծայուած են Ի՞նչ է ժամտախտը, Ի՞նչ է խօսում սեննակը, Երեւանու նահանգի բուսականութիւնը: ** Ա. ԴՈՒԼԱՄԻՐԵԱՆՑ հրատարակած է Տեղագրութիւն Երեւանի (1889), Բարի երեխաներ: ** Է. ՏԷՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑ տպած է Կոնֆուկիոս (1896) ևն.: ** Թ. ԷՏԷԼՈՒՆՍ տպած է Ատամներ և նոցա առողջապահութիւնից (1899): ** ԱՅՎԱԶԵԱՆՑ ԵՒ ՆԱԶԱՐԵԱՆՑ լոյս ընծայած են Հայ-թուրքական ընդհարումը (1907): ** «ԼՈՅՍ» տպարան. — Մ. Նալբանդեանի կեանքի հետաքրքիր մի էջը, Ազատագր. շարժումը (1908), Դասագիրք ընագիտութեան (1910): ☛ Երեւան հրատարակուած թերթերէն յիշենք Բժիշկ Լ. Տիգրանեանցի «Առողջապահական»ը, «Երեւանի յայտարարութիւններ»ը, «Հրազդան»ը (1908), «Նոր Զայն»ը, «Կռւան»ը որ ցարդ կը շարունակուի: